

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

Zpráva z monitoringu města a obce s rozšířenou působností Šumperk

V Olomouci dne 27. 5. 2019

zpracoval Mobilní tým

- 1 -

Projekt „Podpora plánování sociálních služeb a sociální práce na území Olomouckého kraje v návaznosti na zvyšování jejich dostupnosti a kvality“, reg. č. CZ.03.2.63/0.0/0.0/15_007/0005690, je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky v rámci Operačního programu Zaměstnanost.

Obsah

Úvod.....	4
Popis ORP.....	5
1 Metodologie výzkumu.....	7
1.1 Cílové skupiny monitoringu, cíle monitoringu a výzkumné otázky.....	7
1.2 Metody sběru dat	9
1.2.1 Analýza dokumentů.....	9
1.2.2 Kvalitativní hloubkové rozhovory.....	9
1.2.3 Rozhovory v terénu	11
1.2.4 Depistáž.....	11
1.3 Výzkumný tým	11
2 Bydlení	13
2.1 Městský bytový fond Šumperk.....	13
2.2 Městský bytový fond Hanušovice	14
2.3 Komerční bydlení	15
2.3.1 Komerční bydlení na Šumpersku	15
2.3.2 Komerční bydlení Hanušovicko.....	15
2.4 Sociálně vyloučené lokality.....	16
2.4.1 SVL na Šumpersku.....	17
2.4.2 SVL na Hanušovicku.....	17
2.5 Bytová lichva	19
2.5.1 Bytová lichva na Šumpersku.....	19
2.5.2 Bytová lichva na Hanušovicku.....	19
3 Zaměstnanost.....	21
3.1 Zaměstnanost na Šumpersku	23
3.2 Zaměstnanost na Hanušovicku	23
4 Potřeby monitorovaných cílových skupin	28
4.1 Osoby v obtížné životní (sociální) situaci	28
4.1.1 Osoby bez přístřeší a ohrožené ztrátou bydlení.....	28
4.1.2 Zadlužení.....	30
4.1.3 Riziková mládež.....	32
4.1.4 Rizikovní uživatelé nelegálních návykových látek	33
4.2 Osoby se zdravotním postižením.....	34
4.2.1 Osoby se smyslovým nebo pohybovým postižením	35
4.2.2 Osoby s mentálním postižením	36

4.3 Osoby s chronickým duševním onemocněním a osoby v krizi	39
4.4 Cizinci.....	40
Shrnutí.....	42
Literatura.....	44
Příloha č. 1 – Deetnizace sociálního vyloučení	45

Úvod

Monitoring ORP Šumperk probíhal v rámci zakázky „Mobilní tým jako nástroj rozvoje procesů sociálního začleňování“, která je součástí projektu „Podpora plánování sociálních služeb a sociální práce na území Olomouckého kraje“. V rámci zakázky bude Mobilní tým postupně monitorovat potřeby cílových skupin ve všech ORP Olomouckého kraje, doba trvání zakázky je necelé dva roky (1. 4. 2018 – 31. 12. 2019).

V rámci této zakázky nepřistupujeme k psaní zprávy jen popisně, ale analytickým způsobem. Cílem tohoto přístupu je popis potenciálních slabých míst sítě sociálních služeb a přístupu k monitorovaným cílovým skupinám. Tento postup může vyznívat nevěděčně vůči systémovým aktérům právě z důvodu akcentování limitů, nikoliv pouze pozitivních faktorů. Výsledek zprávy proto může vyznívat kriticky, což ale není cílem monitoringu.

Vedlejší ambicí monitorovací zprávy je pokusit se zprostředkovat plastičtější obraz života lidí z cílových skupin a sumarizovat jejich potřeby. V textu však nabízíme také perspektivu „druhé strany“, tedy institucí a organizací, které s nimi pracují. Dále v rámci možností, daných omezenou časovou dotací, a přitom velkým rozsahem dílčích témat výzkumu, usilujeme o to komentovat stávající nastavení sociálních služeb a nabídnout návrhy pro jejich zefektivnění či rozšíření do budoucna.

Monitoringem se snažíme přiblížit sociální realitu tak, abychom mohli svůj pohled rozšířit. Zejména fakt, že „kontroverzní cílové skupiny“ zdaleka nejsou homogenní, a pokud k nim tak budeme nadále přistupovat, budeme problémy prohlubovat.

Zprávu z monitoringu ORP Šumperk v kapitolách Bydlení a Zaměstnanost strukturujeme na dvě části, Šumpersko (oblast Obce s pověřeným obecním úřadem¹ Šumperk) a Hanušovicko (oblast Obce s pověřeným obecním úřadem Hanušovice). Severní část území, Hanušovicko, vydělujeme jednak proto, že jde o určitým způsobem autonomní část ORP (vlastní pracoviště ÚP, městská policie atd.), a také vnímáme toto území jako natolik svérázné, že na některá témata či rozdíly chceme tímto způsobem více poukázat.

¹ viz https://is.mendelu.cz/eknihovna/opory/zobraz_cast.pl?cast=13101

Popis ORP

Mapované území se rozprostírá na severu Olomouckého kraje, je tvořeno 36 obcemi. Počet obyvatel na území ORP Šumperk se pohybuje okolo 70 000, v samotném Šumperku to je cca 26 000. Na území dochází k odlišnému vývoji počtu obyvatel, v okrajových částech ORP, ale také ve městě Šumperku dochází k postupnému poklesu počtu obyvatel. Naopak v obcích v okolí Šumperka počet obyvatel roste, a to především díky migraci z města do blízkých obcí. Výrazně v regionu roste podíl seniorů, je předpokládán další nárůst podílu seniorské složky populace až na 24,1 % v roce 2030.²

ORP Šumperk leží v dopravně odlehlejší části kraje. To nepřímo ovlivňuje i nezaměstnanost, která je z velké míry ovlivněna existencí špatně dostupných oblastí s minimem pracovních příležitostí.

Na monitorovaném území k 30. 9. 2018 poskytuje 18 organizací 52 sociálních služeb registrovaných dle zákona o sociálních službách. Již tento počet ukazuje (a monitoring to potvrdil), že sociální služby v lokalitě jsou poskytovány širokému spektru cílových skupin uživatelů.

Mobilní tým ve městě Šumperk zaregistroval hned několik progresivních přístupů k poskytování sociálních služeb nebo práce s rodinou. Tyto přístupy popisujeme více v kapitole Potřeby monitorovaných cílových skupin. Zde jen pro ilustraci uvádíme, že se jedná např. O dům se zvláštním režimem Dům Přístav Šumperk, který jako jediný v kraji a jeden z mála v České republice poskytuje současně zdravotní, sociální a pobytovou služby pro osoby bez domova s dalšími přidruženými diagnózami (závislost, psychická nemoc apod.), další progresivní přístup je realizace Cochemské praxe, kterou uplatňuje místní OSPOD ve spolupráci s Poradnou pro rodinu Šumperk a okresním soudem Šumperk při rozvodových řízeních.

² <https://www.sumperk.cz/filemanager/files/413646.pdf>, str. 12.

1 Metodologie výzkumu

Níže více popíšeme cíle a metody, které jsme při monitoringu využívali.

1.1 Cílové skupiny monitoringu, cíle monitoringu a výzkumné otázky

Cílem monitoringu je zmapovat potřeby vybraných cílových skupin v rámci celého Olomouckého kraje. Zadavatelem je Olomoucký kraj, sekundárními příjemci zprávy pak systémoví aktéři v oblasti sociálních služeb v daném ORP (mezi nimi především Odbor sociálních věcí MÚ Šumperk a Odbor tajemníka MÚ Hanušovice).

Monitorujeme tyto cílové skupiny:

- Osoby v obtížné životní (sociální) situaci
 - Osoby bez přístřeší a osoby ohrožené ztrátou bydlení
 - Zadlužení
 - Riziková uživatelé návykových látek
 - Riziková mládež
- Osoby se zdravotním postižením
 - Osoby s pohybovým nebo smyslovým omezením
 - Osoby s mentálním postižením
- Osoby s chronickým duševním onemocněním
- Cizinci

Ve vztahu k těmto skupinám chceme zodpovědět tyto výzkumné otázky:

- Jaké problémy či potřeby, týkající se daných cílových skupin, jsme schopni identifikovat?
- Jaký pohled mají oslovení respondenti na problematiku cílových skupin? Jak ji znají?
- Jaké všechny podoby tyto potřeby/problémy mají? Jaké jsou příčiny těchto problémů?
- Jak se potřeby/problémy řeší, jaké služby jsou k jejich řešení dostupné?
- Jaké jsou limity stávajícího řešení? Z čeho tyto limity plynou? Jaké jsou důvody, že na danou službu někdo nedosáhne? Co brání na tato omezení reagovat?

- Jak by se identifikované potřeby/problémy měly ideálně řešit do budoucna? Jaké služby by měly být dostupné? Jak by se měly upravit ty stávající?

K naplnění cílů monitoringu jsme při rozhovorech s institucemi používali tyto otázky:

Jak pracujeme se stávajícími klienty?

- Jaká je jejich znalost cílové skupiny (dále také jako CS)?
- Jaký postoj k CS zauímají organizace, se kterými je vedený rozhovor?
- Jakou filozofii – na bázi znalosti vlastností lidí z CS – práce s touto skupinou navrhují?
- Existují nějaké „slepé skvrny“ v pohledu na CS (tj. můžeme v něčem rozšířit či upřesnit jejich vnímání vlastností lidí z CS? Překročit stereotyp v pohledu na CS)?
- Vyhovuje nabídka služeb všem?
- Pokud mají výhrady, tak jaké?
- Existují nějaké bariéry na straně klientů?
- Existují nějaké bariéry na úrovni spolupráce v rámci KPSS?

Dostane se na všechny, o kterých víme? (kapacita služeb)

- Jak zjišťujeme, kolik jich je?
- A kolik jich tedy je?
- Pokud se na některé nedostane, tak proč?
- Jakou službu a v jaké podobě by potřebovali?

Jsou nějakí lidé z CS, o kterých nevíme?

- Kolik lidí z CS není bráno v potaz?
- Proč se o nich neví?
- Jaké potřeby mají?
- Jaké služby by potřebovali?
- Proč nemohou nebo nechtějí využívat stávající služby?

Jak je patrné z výše uvedených otázek, nesměřujeme k celkovému podrobnému popisu dostupných sociálních služeb, ale zaměřujeme se specificky na „slepá místa“ stávajícího systému, což je samozřejmě poněkud nevděčné vůči systémovým aktérům, protože akcentujeme limity a uvádíme „návrhy opatření“, ve kterých navrhuje, jak je možné situaci do budoucna zlepšit.

Konkrétní zaměření monitoringu v jednotlivých ORP vychází z průběžně identifikovaných nejzásadnějších zjištění – v případě ORP Šumperk jsme tato zjištění ve zprávě rozdělovali zejména na témata týkající se Šumperska a Hanušovice.

1.2 Metody sběru dat

V rámci přípravy monitoringu jsme nejdříve analyzovali již dostupné dokumenty a vytvořili seznam stěžejních respondentů, se kterými proběhly monitorovací rozhovory. V terénu jsme poté oslovovali i místní obyvatele a členy jednotlivých cílových skupin. Na základě prepisů rozhovorů jak s institucemi, tak s respondenty na ulici vznikala tato zpráva.

1.2.1 Analýza dokumentů

Využívali jsme tzv. *desk research* přístup. To znamená, že jsme analyzovali již existující zdroje informací – odborné publikace, zprávy z médií, výstupy z výzkumných projektů, formální i neformální dokumenty, výroční zprávy atp.

Pro monitoring OPR Šumperk pro nás byly stěžejní především tyto zdroje:

- Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR
- Komunitní plánování města Šumperk (2019–2021)
- Rozbor udržitelného rozvoje území pro správní obvod obce s rozšířenou působností Šumperk – AKTUALIZACE 2010
- Zpráva z monitoringu města a OÚP Šumperk. Zpracováno k 10/2017
- Zpráva z monitoringu města a OÚP Hanušovice. Zpracováno k 2/2018
- Zpráva o vyloučení z bydlení za rok 2018, Platforma pro sociální bydlení

1.2.2 Kvalitativní hloubkové rozhovory

Stěžejní metodou sběru dat byly hloubkové kvalitativní rozhovory, vedené dle předem nachystaného seznamu okruhů.

Respondenti byli rekrutováni zejména z institucí a organizací, které s nimi pracují. Pro každý typ informanta byla struktura rozhovoru modifikována a upravena dle specifik jeho zkušeností s danou agendou.

Oslovené instituce a organizace

- Armáda spásy Šumperk
- Centrum duševního zdraví Šumperk
- Centrum na podporu integrace cizinců – Olomoucký kraj
- Centrum sociálních služeb Pomněnka, z.ú.
- Dětský klíč Šumperk, o.p.s.
- Charita Šumperk
- Charita Zábřeh
- Jdeme autistům naproti z. s.
- Mana, o.p.s.
- Městská policie Hanušovice
- Městská policie Šumperk
- Ministerstvo zdravotnictví, Koordinátor reformy psychiatrické péče pro Olomoucký kraj
- Odbor sociálních věcí Šumperk
- Odbor tajemníka Hanušovice
- Odbor majetkoprávní Šumperk
- Odbor správy majetku a služeb města Hanušovice
- Pamatováček, o.p.s.
- PČR Šumperk
- PONTIS Šumperk, o.p.s.
- Poradna pro rodinu Šumperk
- SOS Kompas Zábřeh
- SOZE, z. s.
- Společně Jekhetane, o.p.s. – pobočka Šumperk
- Společnost Parkinson, z. s.
- Společnost Podané ruce, o.p.s.
- TyfloCentrum Olomouc, o.p.s.
- Úřad práce ČR, kontaktní pracoviště Hanušovice
- Úřad práce ČR, kontaktní pracoviště Šumperk

1.2.3 Rozhovory v terénu

Mimo výše uvedené instituce a organizace proběhly dále rozhovory s respondenty přímo v terénu.

Jednalo se jak o zástupce jednotlivých cílových skupin, tak i o další osoby, kterých se problematika nějakým způsobem dotýká: např. tedy o osoby pečující, sousedy sociálně vyloučených lokalit a též náhodně vybrané osoby na ulici či v jejich přirozeném prostředí.

Mobilní tým takto realizoval celkem 126 rozhovorů s běžnými občany, členy cílových skupin nebo jejich sousedy. Konkrétně v Šumperku 45 rozhovorů, v Hanušovicích 28 rozhovorů, ve Starém Městě 21 rozhovorů, v Sudkově a Jindřichově 11 rozhovorů, v Olšanech 10 rozhovorů a v Potůčnicku 5 rozhovorů.

1.2.4 Depistáž

Depistáž je aktivní vyhledávání a kontaktování potenciálních uživatelů sociální služby. Kontakt s lidmi z cílových skupin může být navázán několika způsoby:

- přímým aktivním oslovením jednotlivce či skupiny v terénu,
- využitím zprostředkování přes třetí osobu, např. jiného uživatele služby, rodinného příslušníka, autoritu v lokalitě, terénního sociálního pracovníka atp.,
- cíleným zapojením se do tematických diskuzí na internetu.

Mobilní tým v rámci monitoringu v této zakázce nerealizuje aktivní depistáž. Může se ale stát, že zejména v lokalitách, kde chybí síť sociálních služeb, při monitoringu narazí na zájemce o sociální službu. V tomto případě pracovníci MT základní depistáž realizují a poté případnému zájemci o službu zprostředkují kontakt na vhodnou sociální nebo návaznou službu.

1.3 Výzkumný tým

Na projektu se podíleli členové Mobilního týmu, tedy samostatné výzkumné sekce v rámci olomoucké pobočky Programů sociální integrace organizace Člověk v tísni, o.p.s.

V některých sledovaných lokalitách Člověk v tísni, o.p.s., rovněž působí v oblasti sociální práce. Zabývá se zejména prací s cílovou skupinou osob v obtížné životní (sociální) situaci. V tomto smyslu tedy musíme deklarovat možný střet zájmů. Tedy, že Mobilní tým situaci monitoruje a současně v ní naši kolegové poskytují sociální služby a jsou jedni z aktérů na poli sociálních služeb.

Rizika střetu zájmů jsme si vědomi. Stojíme si ale za tím, že náš popis sociální reality je ve vztahu k jednotlivým organizacím korektní. A to i proto, že centrem našeho zájmu není posuzování či hodnocení činnosti jednotlivých organizací, ale mapování potřeb cílových skupin, podoby a kapacity dostupných služeb (tak, jak ji

prezentují oslovené instituce a organizace). Pokud přidáváme hodnotící hledisko, tak spíše v pohledu na celkové a dlouhodobé nastavení systému sociální politiky.

Na výzkumu se podíleli tito výzkumní pracovníci (členové Mobilního týmu):

Řezníček Jan (vedoucí Mobilního týmu)

Pospíšilík Jan (výzkumný pracovník)

Křištof Roman (výzkumný pracovník)

Kopecská Markéta (výzkumná pracovnice)

Schönová Dagmar (výzkumná pracovnice)

Hilscher Zdenka (výzkumná pracovnice)

Láš Michal (odborný garant Mobilního týmu)

2 Bydlení

Situace v oblasti bydlení pro sledované cílové skupiny v České republice se odvíjí od několika faktorů. Mezi ty nejpalčivější problémy patří nedostatek komerčního i obecního bydlení, finanční (ne)dostupnost, bytová lichva a existence sociálně vyloučených lokalit.

Bytová problematika ve sledovaném ORP sice kopíruje celorepublikový trend, zmiňované fenomény se však projevují v různé míře. Tématy k řešení jsou zde především problematika komerční ubytovny, nedostupný bytový (městský i komerční) fond a absence pobytových služeb pro některé méně zastoupené cílové skupiny. Cílové skupiny osob se zdravotním postižením nebo chronickým duševním onemocněním jsou jak v celé ČR, tak na Šumpersku dlouhodobě neřešenou CS v oblasti bydlení. Byty pro osoby s duševním onemocněním absentují úplně, na osoby se zdravotním postižením reaguje šumperské Centrum sociálních služeb Pomněnka, z. ú., ale jeho kapacita je dlouhodobě naplněná.

V mapovaném území je dále uplatňováno tzv. opatření obecné povahy, které ovlivňuje vývoj v oblasti bydlení v posledních letech.

Zaměřujeme se zejména na situaci ve městech Šumperk a Hanušovice, ale obecními bytovými fondy disponují i jiné, menší obce ORP. V rozhovorech byly tematizovány mimo jiné obecní byty v Rapotíně, které jsou respondenty hodnoceny jako nízkoprahové, nediskriminační, a tak dostupnější pro skupiny znevýhodněné na běžném trhu s bydlením.

2.1 Městský bytový fond Šumperk

Bytový fond města Šumperk je v porovnání s jinými ORP Olomouckého kraje poměrně rozsáhlý, obsahuje celkem 543 bytů, z nichž 170 je součástí domu s pečovatelskou službou (dále také jako DPS) a 30 bytů je bezbariérových. Čtyři jsou pronajímány poskytovatelům sociálních služeb – tři jsou provozovány jako sociální a jeden jako krizový. Byty, které v jiných městech bývají označovány jako „dostupné“ nebo „sociální“, zde absentují.

Podmínkami pro přidělení městského bytu jsou nulové pohledávky žadatele vůči městu, žadatel dále nesmí vlastnit nemovitost a nesmí být v jiném nájemním vztahu na dobu neurčitou. Výběr mezi žadateli probíhá na základě bodového systému, kde je mimo jiné zohledňováno bydliště a pracoviště v místě.³

Při monitorovacích rozhovorech jsme u respondentů zaznamenali nedostatečnou informovanost nebo znalost o pravidlech přidělování městských bytů. Jednalo se zejména o v nedávné době změněnou podmínku, kdy na žadatele v minulosti nesměly být vedeny žádné (tj. nejen vůči městu) exekuce.⁴ Jak soudíme z provedených

³ Podmínky pro přidělení městského bytu dostupné 25. 4. 2019 na file:///C:/Users/psi/Downloads/pravidla_pro_poskytovani_najmu_v_bytech.pdf

⁴ Aktuálně již tato podmínka neplatí a nezkoumá se, zda je proti žadateli vedena exekuce.

rozhovorů, změnu ne všichni respondenti zaznamenali. Tato změna, která ostatně byla v rozporu s českou legislativou, může nadále bránit některým zájemcům v podání žádosti o městský byt.

Pracovníci majetkoprávního odboru, kteří bytový fond města spravují, poptávají intenzivnější spolupráci se sociálním odborem. Potřebu spolupráce spojují především s kontrolou nájemníků, která by eliminovala poškozování bytů. Představu této spolupráce opírají o svůj osobní názor, že městské byty by neměly sloužit pro sociálně znevýhodněné občany, tedy pro ty, kteří jsou nějakým způsobem znevýhodněni na běžném trhu s bydlením, ale spíše pro středněpříjmovou třídu, která nedosáhne na vlastní bydlení.

„To, že ten odbor sociální má ten charakter té sociální služby a těm lidem se snaží najít nějaké to řešení. Tak my máme ten další problém, my ty lidi někde umístíme do nějakého uvolněného bytu a víme, že bude problém. Jednak s placením nájemného, jednak vlastně ty lidi, tím, že to není jejich, tak se k tomu i takhle chovají (...) My bysme se měli starat o takové občany, kteří platí nám nájemné a nedevastují nám každý byt. A tady o tohle by se měly starat ty sociální organizace.“

Podle Mobilního týmu nejsou tyto názory zdaleka ojedinělé i v jiných částech Olomouckého kraje, popř. celé republiky. Domníváme se ale, že právě tento předpoklad (bydlení jako zásluhový model pro neproblémové osoby) je jednou z hlavních bariér při snaze řešit obtížné životní situace. Podle zkušeností z monitoringu jiných ORP v Olomouckém kraji MT vidí nepříznivou bytovou situaci jako jednu z hlavních příčin pádu člověka nebo i celé rodiny na pomyslné dno. Mobilní tým je proto zastáncem pohledu, že člověk bez naplněných základních potřeb (mezi něž patří i důstojné bydlení) může jen obtížně úspěšně řešit svou nepříznivou situaci.

2.2 Městský bytový fond Hanušovice

Město Hanušovice disponuje vlastním bytovým fondem, který čítá cca 90 bytů. Dva z nich jsou bezbariérové, 16 bytů je vyčleněno pro seniory a 24 bytů pro nízkopříjmové skupiny. Jde o byty různých velikostí, pouze byty pro seniory mají společnou kuchyň a sociální zařízení na chodbě (bývalé DPS). Město nepřiděluje byty na základě pořadníku, uvolněné byty jsou totiž zveřejňovány na úřední desce a zájemci mohou podat žádost na odbor správy majetku a služeb. Podmínkou k podání žádosti je absence pohledávek vůči městu a zájemce nesmí být v exekuci ani v insolventci. Nový nájemník je poté povinen zaplatit tříměsíční kauci při nastěhování, od kauce jsou však osvobozeni nízkopříjmové skupiny.

2.3 Komerční bydlení

V porovnání s jinými ORP v Olomouckém kraji se situace na Šumpersku i Hanušovicku neliší. Běžná nabídka komerčního bydlení byla v době našeho monitoringu nedostatečná, stejně jako v jiných námi mapovaných ORP.

2.3.1 Komerční bydlení na Šumpersku

Nabídka bytů k pronájmu na internetu čítala v době monitoringu šest bytů.⁵ Vedle toho jsme zaznamenali soukromé ubytovatele, využívající finanční podpory z evropských fondů a cílící svojí nabídkou na mapované cílové skupiny. Konkrétně jde o nově vystavěný bytový dům v ulici Zábřežská s šesti byty. Zástupci místních organizací uvedli, že jejich majitelka je oslovila s nabídkou bydlení pro jejich klienty, jedna z oslovených sociálních pracovníků potvrdila, že zde v nedávné době umisťovali klientskou rodinu.

2.3.2 Komerční bydlení Hanušovicko

Při monitoringu nebyl v internetové nabídce žádný byt ke komerčnímu pronájmu.⁶ Stejně jako v Šumperku vzniklo i v Branné na Hanušovicku bydlení, jehož přestavba byla spolufinancovaná z dotačních programů evropských fondů a které nabízí ubytování pro monitorované cílové skupiny. Při monitorovacích rozhovorech zaznělo, že majitel bytového zařízení spolupracuje při obsazování osmi sociálních bytů se sociálními pracovníky MÚ Hanušovice.

Tito soukromníci de facto suplují absentující dostupné a podporované bydlení, které by měla podle názoru MT zajišťovat zejména města a poskytovatelé sociálních služeb. Část respondentů také mluvila o tom, že „soukromí majitelé sociálního bydlení“ jsou nevyzpytatelní a není jisté, že se budou k ubytovaným chovat korektně.

„Proto je zájem bydlet u měst, protože to město se chová korektně, má pravidla.“

Musíme konstatovat, že pokud jsou tyto byty vystavěny za podpory evropských dotačních titulů, jsou zde stanoveny podmínky k bydlení a také vymezeny ceny nájemného. Tyto pravidla jsou pro majitele platná v některých případech i 20 let. Jak se majitelé těchto zařízení budou k pronajímatelům chovat po skončení stanovených podmínek, ovšem nemůže nikdo predikovat.

⁵ Stav k 7. 5. 2019, dostupné z: <https://www.sreality.cz/hledani/pronajem/byty?region=obec%20%C5%A0umperk®ion-id=166®ion-tyt=municipality>

⁶ Stav k 7. 5. 2019, dostupné z: <https://www.sreality.cz/hledani/pronajem/byty?region=obec%20Hanu%C5%A1ovice®ion-id=243®ion-tyt=municipality#filter>

2.4 Sociálně vyloučené lokality

Sociálně vyloučené lokality (dále jako SVL) Mobilní tým definuje jako místa, která naplňují více z těchto znaků najednou:

- špatná dopravní dostupnost
- nevyhovující bytový fond
- nedostatečná občanská vybavenost
- vyšší míra kriminality
- špatná pověst lokality
- početnější koncentrace osob nebo rodin v obtížné životní (sociální) situaci.

Jako SVL si tedy za určitých podmínek můžeme představit dům s nájemními byty, ubytovnu i samostatný domek v menší obci.

Současná situace se výrazněji neodlišuje od monitoringu MT v letech 2017 a 2018.⁷

Změna, kterou jsme zaznamenali, je ve struktuře obyvatel ubytovacích zařízení, což potvrzuje i Zpráva o vyloučení z bydlení za rok 2018. Podle dat z této zprávy se ale patrně jedná o celorepublikový trend.⁸ V ubytovnách a soukromých bytových domech žijí v menší míře celé rodiny a nezaměstnané osoby v produktivním věku a přibývá seniorů a také cizinců – nejčastěji zahraničních pracovníků. To je podle Mobilního týmu pravděpodobně způsobeno změnou na pracovním trhu, tedy vyšší zaměstnaností osob s nízkým vzděláním a také omezením vyplácení sociálních dávek na bydlení. Jako příklad můžeme uvést nově vzniklou ubytovnu ve Václavově u Oskavy, která své služby na internetu⁹ prezentuje jako „(...) vhodné pro všechny slušné lidi, seniory, jednotlivce i páry. Ubytujeme i slušné pracovníky okolních firem, dělníky.“ Respondenti potvrdili, že ubytované tvoří především pracovníci z Rumunska, Bulharska, Ukrajiny a několik nezaměstnaných, patrně také starobních nebo invalidních důchodců.

Mobilní tým se domnívá, že za změnou struktury ubytovaných je pravděpodobně také nová strategie majitelů ubytoven. Důchod je objektivně jistější příjem než sociální dávky na bydlení, podléhající častým legislativním změnám, a tak se důchodci stávají stabilnějšími plátcí nájemného. Zástupci MÚ Hanušovice např. také uvedli, že se změnou skladby obyvatel dochází i ke snižování počtu lidí na jednom pokoji, a tak důchodce za pokoj na ubytovně může platit až 6 000 Kč.

V jednom z rozhovorů dále zaznělo, že přibývá romských rodin žijících na samotách ve vzdálených obcích ORP. Tento jev je dáván do souvislosti s tzv.

⁷ Zpráva je možné na dotaz získat od Odboru sociálních věcí Olomouckého kraje nebo jednotlivě na Odboru sociálních věcí města Šumperk a sociálních pracovníků města Hanušovice.

⁸ Zprávu o vyloučení z bydlení za rok 2018 zpracovala Platforma pro sociální bydlení.

⁹ <https://www.cs-chalupy.cz/hotel-vaclavov-ubytovani-oskava-sumperk.2M-067.html>

Opatřením obecné povahy (dále jako OOP), roli zde pravděpodobně hraje také tzv. bytová lichva (viz níže). Toto tvrzení se nám ale nepodařilo ověřit.

2.4.1 SVL na Šumpersku

Významnou změnou je uzavření ubytovny v obci Třemešek. Respondenti v rozhovorech nejčastěji uvádějí, že SVL se vyskytují pouze na Hanušovicku, nikoliv v Šumperku a jeho okolí. Náš monitoring ale určil několik míst, která buď lze za SVL považovat, nebo je zde potenciál k jejich vzniku. Jde o:

- Sídliště Temenice v Šumperku, kde jsme zaznamenali výskyt rizikového chování a koncentrace osob v obtížné životní (sociální) situaci.
- Devět komerčních ubytoven v Šumperku – jako nejproblematičtější ve smyslu podmínek pro důstojné bydlení jsme vyhodnotili ubytovnu Moravan.
- Sudkov – lokalita nazývaná jako Podhorka – čtyři soukromé bytové domy.
- Václavov – soukromá ubytovna pro dlouhodobé bydlení
- Olšany – bytový dům nazývaný jako „Doubravský dům“

Porovnáme-li současný stav s výsledky monitoringu v letech 2017 a 2018, můžeme konstatovat, že se v uvedených lokalitách mírně snížil počet ubytovaných, především rodin s dětmi.

2.4.2 SVL na Hanušovicku

Počet a místa, kde se SVL v této lokalitě vyskytují, se oproti poslednímu monitoringu Mobilního týmu nezměnily. Stále v tomto území můžeme identifikovat tyto lokality:

- Hanušovice – lokality se schváleným OOP – komerční ubytovny, samostatné domy a vchody bytových domů (podrobněji níže).
- Pusté Žibřidovice – bytový dům „bývalá škola“.
- Jindřichov – rodinný dům.
- Staré Město – Sídliště budovatelů.

Na Hanušovicku hraje klíčovou roli tzv. opatření obecné povahy, které bylo MÚ Hanušovice schváleno na devět lokalit¹⁰ a nabylo účinnosti v lednu 2019. V případě

¹⁰ Ubytovna „za Moravou“ č. p. 126, Údolní č. p. 94, Údolní č. p. 127, Údolní č. p. 175, Školní č. p. 254, Školní č. p. 343, Pod Hradem č. p. 279, Nádražní č. p. 256, oba vchody, Sídliště Na Holbě č.

Hanušovic je OOP vyhlášeno na všech komerčních ubytovnách, v některých domech i v některých jednotlivých vchodech panelových domů. Zdůvodnění vyhlášky, námítky, reakce a jiné komentáře jsou dostupné na úřední desce města ve veřejné vyhlášce, kde jsou jednotlivé lokality popsány. Je zde mimo jiné uvedeno:

„Opatření obecné povahy je jedním z projevů smysluplné politiky v sociální oblasti města Hanušovice, významnou měrou přispěje ke zlepšení sociální situace ve vymezených oblastech a zabrání nárůstu počtu osob ohrožených sociálním vyloučením.“¹¹

Hodnotit dopady tohoto opatření v Hanušovicích by podle názoru Mobilního týmu bylo předčasné, předběžné výsledky v této chvíli nejsou známy ani v celorepublikovém měřítku. Autoři Zprávy o vyloučení z bydlení¹² však předpokládají, že bezdoplatkové zóny nevedou ke snížení bytové nouze, ale podle indicií z lokalit pravděpodobně přispívají k nucené migraci těchto osob, ke ztrátě sociálního zázemí a také hrozí, že se k nejohroženějším nedostanou potřebné dávky na bydlení. Zástupci hanušovického Úřadu práce (dále jako ÚP) uvádí, že k zásadním změnám doposud nedošlo a že lokality s OOP jsou obývány víceméně stejnými lidmi. Zástupci ÚP i MÚ si od opatření slibují především to, že se na Hanušovicko nebudou stěhovat osoby v obtížné životní (sociální) situaci z celého území republiky.

„Lidé nemigrují za práci, sem spíše chodí lidi, kteří práci nehledají, protože jsme vyloučená lokalita.“

V rozhovorech však zaznívala i protichůdná tvrzení, kdy respondenti rozporovali smysluplnost a efektivnost opatření.

„Ti lidé moc nemůžou za to, kde se ocitnou, a když neseženou byt někde tady, tak jim nezbyvá nic jiného než se dostat do takových lokalit a na takovou ubytovnu. Není to úplně něco, co by si vybrali.“

Majitel jedné z ubytoven reaguje na nové opatření tak, že zamezuje přístupu sociálních pracovníků k ubytovaným. Jeho motivací je zachovat stávající složení ubytovaných v obavách, že volné pokoje kvůli nemožnosti čerpat sociální dávky na

p. 488, 489, 491, Ubytovna Pražská č. p. 89, Ubytovna Pražská č. p. 153, Krátká č. p. 485, Hlavní č. p. 73.

¹¹ <https://ude.tcssl.cz/dokument?hanusovice?MUHA0B03STDF-0>

¹² Zpráva o vyloučení z bydlení za rok 2018, Platforma pro sociální bydlení LUMOS, str. 5.

nájem neobsadí. Zasazuje se tak jednoduše o to, aby se obyvatelé ubytovny za podpory sociálních služeb nestěhovali do jiného bydlení.

2.5 Bytová lichva

MT chápe bytovou lichvu jako situaci, kdy soukromník nebo firma kupuje nemovitosti, které mají z různých důvodů nízkou prodejní cenu (špatný technický stav, nevhodná lokalita), a ty posléze pronajímá osobám ohroženým ztrátou bydlení za neodpovídající nadhodnocené nájemné. Tito „nekorektní“ ubytovatelé sice poskytují bydlení lidem, kteří často nemají vzhledem k limitům na trhu s bydlením jiné možnosti, přináší to však mnohé problémy. Lidé především nebydlí v důstojném prostředí, bydlení je jen dočasné, tzn. že dochází k nucené migraci a v obcích se často ocitají problémoví lidé bez vazeb k místu bydliště. Starostové také popisují, že větší počet osob v obtížné životní (sociální) situaci nebo domů využívaných k bytové lichvě snižuje ceny ostatních nemovitostí v obci.

2.5.1 Bytová lichva na Šumpersku

Respondenti v různé míře registrují tento jev na celém území ORP. V Šumperku dle jejich slov někteří podnikatelé kupují byty a stanovují vysoké nájemné s vědomím, že jej nájemníci budou částečně hradit ze sociálních dávek. Podle našeho zjištění nejde však o větší ubytovací zařízení, ale o jednotlivé byty.

2.5.2 Bytová lichva na Hanušovicku

Na Hanušovicku jsou dle slov zástupců ÚP těmito „lichváři“ vedle jiných Romové, navrátilivší se z Anglie, kteří takto kupují byty v blízkosti pivovaru. Jako bytovou lichvu, vzhledem k podmínkám k bydlení a stanovenému nájemnému, respondenti vnímají také některé ubytovny. Jde o ubytovnu Marii a také „za Moravou“.

Zástupci samospráv v rozhovorech poptávají nástroje na řešení tohoto problému. Momentálně však česká legislativa žádné řešení nenabízí. Cestami, jak negativní dopady tohoto nekorektního ubytování zmírnit, je podle Mobilního týmu vyjednávání s majiteli objektů nebo skupování objektů s potenciálem k takovému využití. Město Hanušovice např. takto v nedávné době koupilo dům v ulici Údolní, právě jako prevenci bytové lichvy.

Návrhy opatření:

Zpřístupnit městské byty mapovaným CS

Ze zjištěných informací jednoznačně vyplývá nedostatek dostupného bydlení pro všechny mapované cílové skupiny. Městské bytové fondy jsou kapacitně nedostatečné nebo vysokoprahové, nabídka komerčního bydlení je taktéž nízká a navíc v Šumperku existují bariéry v podobě kauce a jistiny.

Vzhledem k tomu, že situace na komerčním trhu s bydlením nereaguje na nedostupnost bydlení pro ohrožené skupiny, je potřebné, aby na situaci reagovaly městské bytové fondy. Zejména městu Šumperk, ale i dalším větším obcím v ORP doporučujeme alespoň vytvořit ve svém bytovém fondu kategorii sociálních bytů, ve které by nebyly překážky k bydlení, které jsou aktuálně v systému přidělování městských bytů.¹³ Dále vnímáme jako důležité, aby města a obce rozšiřovaly své bytové fondy. Aktuálně je možné na toto rozšiřování čerpat finance ze Státního fondu rozvoje bydlení na pořízení sociálních, dostupných a sociálních bytů, smíšených a dostupných domů.

¹³ Např. absence kauce, jiný bodový systém pro hodnocení žádostí o městský bytový fond, větší tolerance k dluhům vůči městu apod.

3 Zaměstnanost

Nezaměstnanost v celém Olomouckém kraji byla ke konci března 2019 3,1 % a v okrese¹⁴ Šumperk 3,5 %. Na území POÚ Šumperk byla nezaměstnanost k témuž datu 3 % a na území POÚ Hanušovice dosáhla 7,4 %. Nejvyšší nezaměstnanost byla v obcích Vikantice (10,4 %), Kopřivná (10,2 %), Malá Morava (9,4 %) a Jindřichov (7,8 %).

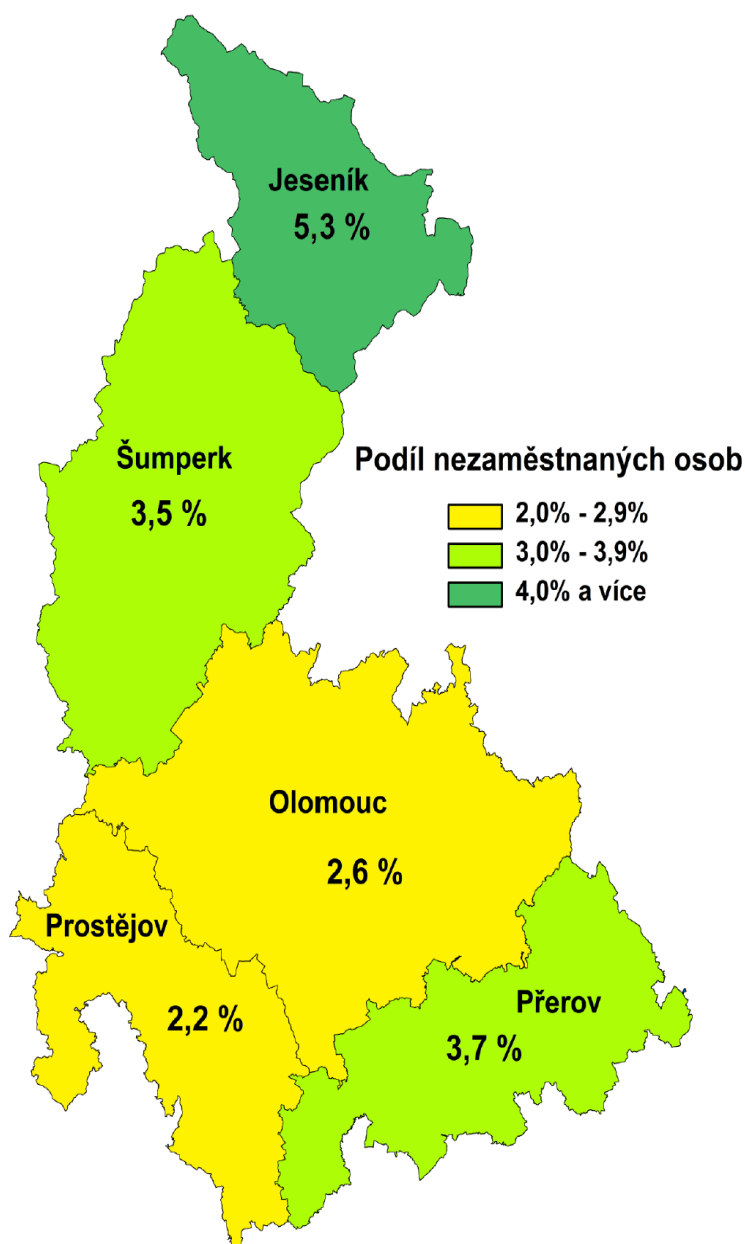
Podobně jako v jiných sledovaných ORP, také na Šumpersku je nabídka pracovních míst pro osoby zdravotně znevýhodněné a pro osoby s duševním onemocněním nedostatečná. Hanušovicko je v tomto ohledu takřka úplně nepokryté. Jak uvedli zástupci organizace, která v Šumperku pro tuto skupinu zaměstnání zajišťuje, nedávné legislativní změny zaměstnávání těchto osob znesnadňují. V rozhovoru uvedli, že je možné, že za daných podmínek současné pozice nebudou schopni udržet. Subjekty, které se touto oblastí zabývají, jednoznačně poptávají větší podporu, kterou by mohli zajišťovat zástupci měst či kraje.

Pověřený obecní úřad	Počet 15-64	Počet UoZ	DOS UoZ	PNO	VM	Počet UoZ/1VM
Hanušovice	4 761	376	353	7,4%	54	7,0
Hlubočky	2 736	55	53	1,9%	144	0,4
Hranice	22 667	561	492	2,2%	925	0,6
Javorník	7 736	636	577	7,5%	46	13,8
Jeseník	13 367	621	547	4,1%	231	2,7
Kojetín	7 883	414	360	4,6%	135	3,1
Konice	6 985	200	179	2,6%	32	6,3
Lipník nad Bečvou	10 073	335	289	2,9%	96	3,5
Litovel	15 365	292	265	1,7%	204	1,4
Mohelnice	12 046	535	509	4,2%	289	1,9
Moravský Beroun	2 199	90	83	3,8%	31	2,9
Němčice nad Hanou	5 649	158	145	2,6%	157	1,0
Olomouc	103 109	2 904	2 687	2,6%	2 816	1,0
Prostějov	57 496	1 344	1 203	2,1%	1 840	0,7
Přerov	44 517	1 957	1 857	4,2%	806	2,4
Šternberk	13 556	421	397	2,9%	129	3,3
Šumperk	39 646	1 298	1 170	3,0%	841	1,5
Uničov	14 799	443	405	2,7%	510	0,9
VÚ Libavá	0	0	0	-	0	-
Zábřeh	21 580	682	633	2,9%	442	1,5
Zlaté Hory	4 166	219	192	4,6%	55	4,0

¹⁴ Zpráva z monitoringu je členěna podle území jednotlivých ORP Olomouckého kraje. S ohledem na skutečnost, že ÚP shromažďuje data po oblastech působení jednotlivých poboček, je v tomto případě použito členění na „okresy“.

Statistiky nezaměstnanosti v jednotlivých POÚ Olomouckého kraje¹⁵

¹⁵Vysvětlivky:

Počet 15–64 – počet obyvatel ve věku 15–64 let

Počet UoZ – celkový počet uchazečů o zaměstnání s bydlištěm v dané obci na konci sledovaného měsíce

DOS UoZ – počet dosažitelných uchazečů ve věku 15–64 let na konci sledovaného měsíce

PNO – podíl nezaměstnaných osob

VM – počet hlášených volných míst od zaměstnavatelů z dané obce na konci sledovaného měsíce

3.1 Zaměstnanost na Šumpersku

Míra nezaměstnanosti na Šumpersku kopíruje trend celého Olomouckého kraje. Nabídka pracovních pozic je dostatečná. Města, kde sídlí další velcí zaměstnavatelé, především tedy Mohelnice, jsou dopravně dobře dostupná. Téma, které se v rozhovorech opakovaně objevilo, bylo masové vyřazování z ÚP.

„(...) protože díky nízké nezaměstnanosti má ÚP prostor intenzivněji pracovat s dlouhodobě nezaměstnanými, kteří nedostojí nárokům a jsou vyřazeni.“

Sledované cílové skupiny jsou na běžném pracovním trhu znevýhodněny. Osoby dlouhodobě nezaměstnané se také mohou uplatnit na pracovních pozicích v rámci projektu MAS Horní Pomoraví.¹⁶ Systémové limity v zaměstnávání osob se zdravotním postižením se na Šumpersku snaží suplovat organizace Pomněnka. Nabízí 25 chráněných pracovních míst pro osoby se zdravotním postižením.

3.2 Zaměstnanost na Hanušovicku

Jak vyplývá ze statistik i realizovaných rozhovorů, na území POÚ Hanušovice je zaměstnanost zásadně větším tématem než ve zbytku ORP Šumperk. Významnou roli na Hanušovicku hraje absence větších zaměstnavatelů a složitá dopravní dostupnost zejména z okrajových částí regionu.

Část zaměstnavatelů se nachází přímo v regionu, jedná se například o firmy Kostka, Fortex, Pro-bio či Holba. Řada lidí však do práce dojíždí mimo Hanušovicko, a to zejména do Šumperku, Králík, Jeseníku nebo Mohelnice. Jiní místní obyvatelé pracují „na montážích“, kdy jsou i několik týdnů mimo domov.

„Když chceš práci, tak musíš do světa. Ti, co seženou práci ve Staráku (pozn. Staré Město), tak dělají za minimálku. Šéfové využívají, že jsou rádi, že mají práci, a drží je při zdi. Já jsem byl na montážích, a když jsem marodil, tak jsem měl nemocenskou pořád větší, než mají místní výplatu. Na druhou stranu, když máš děcka a rodinu, tak to není pro tebe, to seš třeba tři týdny v kuse pryč.“

¹⁶ http://hornipomoravi.eu/index.php?id=mas_zamestnavani.html

Dojíždění – orientační vzdálenosti:

	<i>Králíky</i>	<i>Šumperk</i>	<i>Jeseník</i>	<i>Mohelnice</i>
<i>Hanušovice</i>	<i>17 km</i>	<i>15 km</i>	<i>31 km</i>	<i>40 km</i>
<i>Staré Město</i>	<i>25 km</i>	<i>27 km</i>	<i>29 km</i>	<i>51 km</i>
<i>Malá Morava</i>	<i>10 km</i>	<i>25 km</i>	<i>41 km</i>	<i>50 km</i>
<i>Nová Seninka</i>	<i>35 km</i>	<i>36 km</i>	<i>42 km</i>	<i>61 km</i>
<i>Pusté Žibřidovice</i>	<i>23 km</i>	<i>21 km</i>	<i>27 km</i>	<i>45 km</i>

Jednotlivé vzdálenosti jsou převzaty z Google Maps.

Pro obyvatele z některých obcí je kvůli spojům dojíždění veřejnou dopravou obtížné, ne-li nemožné. Jako příklad uvádíme spojení z Pustých Žibřidovic a Nové Seninky.

Z Pustých Žibřidovic se cestující prvním ranním spojem dostane do Šumperku v 6:20, z Nové Seninky sice vyjíždí první ranní spoj v 5:41, avšak do Šumperku přijede až v 7:23. Poslední spoj ze Šumperku do Pustých Žibřidovic odjíždí v 14:14 a do Nové Seninky v 15:14. Pokud nemají vlastní automobil, nemohou obyvatele těchto vesnic pracovat na směny a celkově jsou jejich možnosti omezené.

5:13	Datum	Odkud/Přestup/Kam	Přij.	Odj.	Pozn.	Spoje
☐	12.4.	Jindřichov,Pusté Žibřidovice,kostel	>	5:13	7	930220 1
		Hanušovice,,viadukt	5:37	5:46	7	930209 6
		Šumperk,,aut.st.	6:20		1	
		Celkový čas 1 hod 7 min , vzdálenost 30 km , cena 28 Kč				
		ARRIVA MORAVA a.s.				
		Detail spojení Vytisknout Poslat e-mailem Odstranit spojení Přidat do Mých spojení Přidat do kalendáře				
6:50	Datum	Odkud/Přestup/Kam	Přij.	Odj.	Pozn.	Spoje
☐	12.4.	Jindřichov,Pusté Žibřidovice,kostel	>	6:50	7	930220 11
		Hanušovice,,viadukt	7:14	7:38	7	930209 14
		Šumperk,,aut.st.	8:10		1	
		Celkový čas 1 hod 20 min , vzdálenost 30 km , cena 35 Kč				
		ARRIVA MORAVA a.s.				
		Detail spojení Vytisknout Poslat e-mailem Odstranit spojení Přidat do Mých spojení Přidat do kalendáře				

14:14	Datum	Odkud/Přestup/Kam	Přij.	Odj.	Pozn.	Spoje
☐	12.4.	Šumperk		14:14	 Os 3611	
		Jindřichov na Moravě	15:02	15:03		 Přesun asi 5 min
		Jindřichov,,žel.st.	>	16:03	7	 930220 18
		Jindřichov,Pusté Žibřidovice,kostel	16:07	>	7	
Celkový čas 1 hod 53 min , vzdálenost 35 km České dráhy, a.s. (Os 3611), ARRIVA MORAVA a.s. (Bus 930220)						
Detail spojení Vytisknout Poslat e-mailem Odstranit spojení Přidat do Mých spojení Přidat do kalendáře						

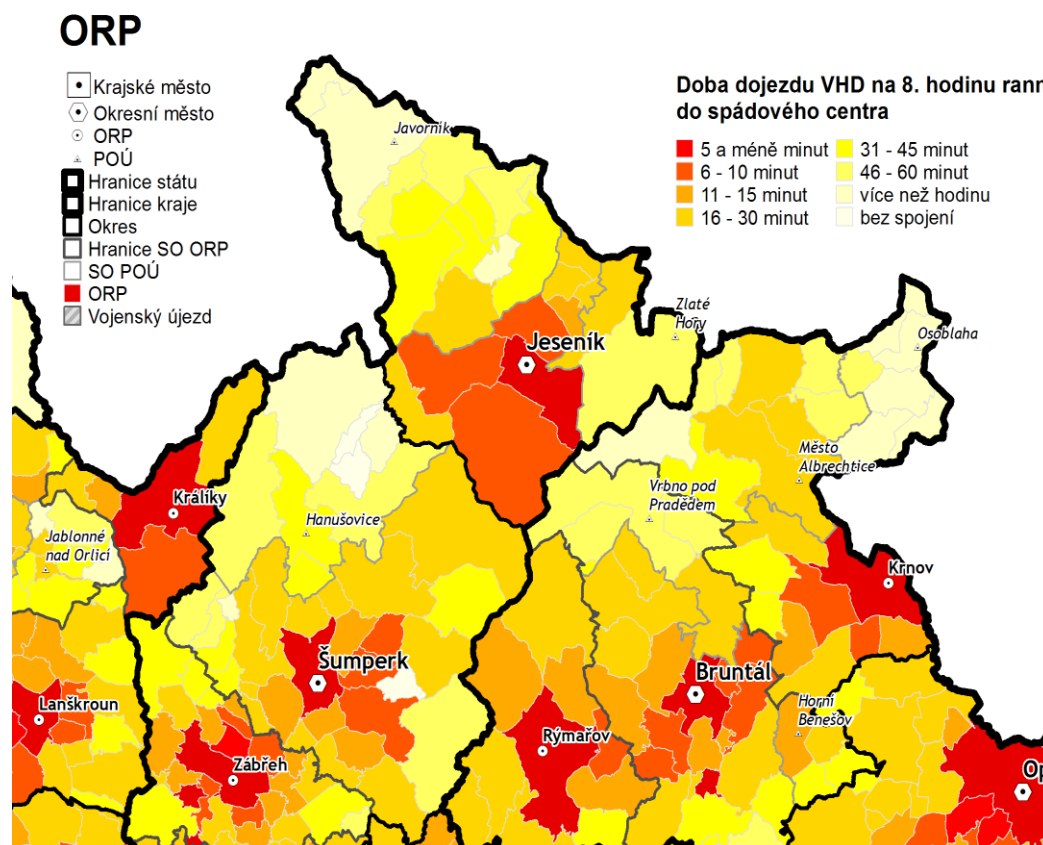
5:41	Datum	Odkud/Přestup/Kam	Přij.	Odj.	Pozn.	Spoje
☐	12.4.	Staré Město,Nová Seninka,u mostu	>	5:41	8	 930213 2
		Staré Město,,žel.st.	6:01	>	8	 Přesun asi 2 min
		Staré Město p.Sněžníkem	6:22		 Os 13655	
		Hanušovice	6:43	6:46	 Os 3602	
		Šumperk	7:23			
Celkový čas 1 hod 42 min , vzdálenost 48 km ARRIVA MORAVA a.s. (Bus 930213), České dráhy, a.s. (Os 13655, Os 3602)						
Detail spojení Vytisknout Poslat e-mailem Odstranit spojení Přidat do Mých spojení Přidat do kalendáře						

6:55	Datum	Odkud/Přestup/Kam	Přij.	Odj.	Pozn.	Spoje
☐	12.4.	Staré Město,Nová Seninka,u mostu	>	6:55	8	 930213 4
		Staré Město,,nám.	7:16	7:40	8	 930213 8
		Hanušovice,,Potraviny	7:56	8:05	7	 930209 16
		Šumperk,,aut.st.	8:40		1	
Celkový čas 1 hod 45 min , vzdálenost 40 km , cena 42 Kč ARRIVA MORAVA a.s.						
Detail spojení Vytisknout Poslat e-mailem Odstranit spojení Přidat do Mých spojení Přidat do kalendáře						

15:14	Datum	Odkud/Přestup/Kam	Přij.	Odj.	Pozn.	Spoje
☐	12.4.	Šumperk		15:14	 Os 3661	
		Hanušovice	15:54	16:05	 Os 13670	
		Staré Město p.Sněžníkem	16:24		 Přesun asi 2 min	
		Staré Město,,žel.st.	>	16:32	8	 930213 16
		Staré Město,Nová Seninka,u mostu	16:41	>	8	
Celkový čas 1 hod 27 min , vzdálenost 42 km České dráhy, a.s. (Os 3661, Os 13670), ARRIVA MORAVA a.s. (Bus 930213)						
Detail spojení Vytisknout Poslat e-mailem Odstranit spojení Přidat do Mých spojení Přidat do kalendáře						

Obtížnost dojíždění veřejnou dopravou z okrajových částí lokality ilustruje i mapa dojezdu na 8:00 do Šumperku. Nutno podotknout, že zdlouhavé dojíždění významně snižuje i dostupnost lékařské péče, škol a dalších potřebných služeb.

Skupině osob dlouhodobě nezaměstnaných v hanušovickém regionu jsou aktuálně nabízeny pozice díky evropským projektům. V rámci výše zmiňovaného projektu Prostupného zaměstnávání, který realizuje MAS Horní Pomoraví, by mělo být v průběhu letošního roku přijato celkem asi 20 osob. Vzniknout by měly také čtyři pozice asistentů prevence kriminality.

Stejně jako na Šumpersku jsme i v rozhovorech ohledně pověřeného pracovního úřadu Hanušovice zaznamenali téma častého sankčního vyřazování z ÚP.

Návrhy opatření:

Posílení veřejné dopravy na Hanušovicku

Na nedostačující veřejnou dopravu si v monitorovacích rozhovorech stěžovala značná část respondentů. Tématu dojíždění z hůře dostupných obcí jsme se podrobněji věnovali v kapitole Zaměstnanost. Problematická dopravní dostupnost neovlivňuje pouze oblast zaměstnanosti, ale projevuje se negativně i v dostupnosti lékařské péče,

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

sociálních služeb, obchodů apod. Posílení veřejné dopravy by tedy mohlo pozitivně ovlivnit kvalitu života obyvatel Hanušovicka.

4 Potřeby monitorovaných cílových skupin

U všech popisovaných cílových skupin nejprve vyjmenováváme, jaké sociální služby jsou jim v dané lokalitě dostupné. Poté se věnujeme podrobnějšímu popisu jak cílové skupiny, tak nesnáží, se kterými se jejich členové potýkají.

U většiny monitorovaných cílových skupin jsme zaznamenali limitované možnosti při obstarání důstojného a finančně dostupného bydlení. Nutno dodat, že situace špatně dostupného bydlení kopíruje celorepublikový trend.

4.1 Osoby v obtížné životní (sociální) situaci

Celé této skupině se podle katalogu¹⁷ sociálních služeb Olomouckého kraje věnují tyto instituce a organizace:

PONTIS Šumperk o.p.s., Charita Zábřeh, Charita Šternberk, Armáda spásy v České republice, z.s., SPOLEČNĚ-JEKHETANE, o. p. s., Společnost Podané ruce o.p.s., Středisko sociální prevence Olomouc, příspěvková organizace.

Do této cílové skupiny řadíme zejména osoby bez přístřeší a ohrožené ztrátou bydlení, zadlužené, rizikové uživatele návykových látek a rizikovou mládež.

Často bývají osoby v obtížné životní (sociální) situaci zaměňovány za Romy, přestože nejen podle názoru Mobilního týmu tato záměna neodpovídá realitě, viz příloha č. 1 Deetnizace sociálního vyloučení.

Jako jeden z příkladů dobré praxe, který jsme v ORP Šumperk zaznamenali, je prosazování Cochemské praxe¹⁸, o které se snaží místní OSPOD. Tato metoda interdisciplinární spolupráce všech profesí a institucí účastnících se rozvodového řízení se osvědčila jak v Německu, kde vznikla, tak i v zemích, jako jsou např. skandinávské země, Velká Británie nebo Japonsko.

4.1.1 Osoby bez přístřeší a ohrožené ztrátou bydlení

Této cílové skupině se v ORP Šumperk věnuje především Armáda spásy. Nárazově s touto CS spolupracují také pracovníci neziskové organizace SPOLEČNĚ-JEKHETANE.

Vycházíme z definice bezdomovectví v Koncepci prevence a řešení problematiky bezdomovectví v ČR do roku 2020. Jde o „souhrnné označení pro různorodou

¹⁷ Dostupný na <https://kissos.kr-olomoucky.cz/katalog/vyhledavani.aspx> k 6. 5. 2019.

¹⁸ Více o Cochemské praxi můžete najít na <https://www.sancedetem.cz/cs/hledam-pomoc/deti-se-zdravotnim-postizenim/rodina-ditete-se-zdravotnim-postizenim/cochemska-praxe.shtml>

populační skupinu zahrnující jak viditelné bezdomovce, tj. osoby, které spí venku (bez střechy), tak osoby, které v důsledku nemožnosti zajistit si jiné bydlení žijí v ubytovacích zařízeních pro bezdomovce, dále osoby, jejichž bydlení je nejisté, a také osoby, které žijí v podmínkách, které neodpovídají minimálním standardům bydlení v daném kulturním a sociálním prostředí.“ (Konceptce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v České republice do roku 2020, 2013)

I pro Šumpersko platí, že pokud bychom se věnovali této cílové skupině v celé šíři, jak ji Konceptce popisuje, došli bychom k závěru, že do ní můžeme zařadit až stovky osob. Také oslovení respondenti uváděli, že na Šumpersku převažují právě tyto „skrytí“ bezdomovci.

Zaměříme-li se na tzv. „viditelné bezdomovce“¹⁹, tedy na ty, kteří spí venku, popř. na squatu, a které veřejnost zároveň vnímá jako největší „problém“, musíme konstatovat, že podle respondentů se na Šumpersku pohybuje okolo 20 (byl ale uveden i počet 50). Zástupci policie uvedli, že v dubnu 2019 budou provádět jejich sčítání ve spolupráci s místním Odborem sociálních věcí.

Nejvýznamnějším poskytovatelem sociálních služeb, který se specializuje na tuto CS, je Armáda spásy. Provozuje zde azylový dům, nízkoprahové denní centrum a nově také domov se zvláštním režimem. Zástupci organizace uvádí, že služby pro osoby bez přístřeší na Šumpersku považují za dostatečné. Co dle jejich slov chybí, je návazné bydlení, do kterého by mohli pokračovat klienti, jejichž situace se stabilizovala.

Rádi bychom zde věnovali prostor Domovu se zvláštní režimem Přístav. Ten je jediným svého druhu v celém Olomouckém kraji. Služba cílí na osoby bez přístřeší starší 26 let, které se nachází v nepříznivé sociální situaci, současně zdravotní a sociální stav těchto osob vyžaduje podporu nebo pomoc druhé osoby v rámci nepřetržité péče.²⁰ Tato služba dle našeho názoru vyplňuje mezeru v zavedených sociálních službách pro CS a její vytíženost nasvědčuje o její potřebnosti. Aktuální kapacita 34 lůžek je plně využita a pracovníci služby na základě vysoké poptávky²¹ uvádějí, že by se měla zvýšit.

Respondenti také zmiňovali, že se snaží pro osoby bez přístřeší zabezpečit i péči obvodního lékaře, podle jejich informací o tom vyjednávají s místní lékařkou. Snaží se realizovat i terapeutickou či psychologickou péči zaměřenou na tuto CS, proto místní Armáda spásy na částečný úvazek zaměstnává psychoterapeuta, který je klientům k dispozici.

¹⁹ Užíváme zde tuto laicky srozumitelnou kategorii. Více o možných kategorizacích – tj. dle vnímání veřejnosti (bezdomovectví zjevné, skryté, potenciální), dle doby trvání (méně než rok, do pěti let, více než pět let) či dle příčin (výsledek dlouhodobé životní trajektorie; krátká nepříznivá shoda okolností; na bázi zdravotní indispozice; bezdomovectví volbou) – viz Konceptce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v České republice do roku 2020, 2013, s. 7–9)

²⁰ <https://armadaspasy.cz/pobocky/sumperk/domov-pristav-sumperk/>

²¹ 80 žádostí o přijetí v pořadníku.

Zástupci PČR nepozorují výraznou trestnou činnost spojenou s touto CS. Nejvíce problémové lokality spojované lidmi bez přístřeší jsou podle zástupců PČR a MP obchody, vlaková nádraží a parky.

„Z jednoho místa je prostě vyženy, oni to obejdou a objeví se jinde. Někteří lidé mají představu, že s nima můžeme něco udělat, že je můžeme odvést, ale to je nereálný.“

Na Hanušovicku se podle relevantních respondentů příliš nevyskytují lidé bez přístřeší.

Návrhy opatření:

K této cílové skupině nemá Mobilní tým žádné návrhy opatření. Podkladem pro tyto návrhy by mohl být podrobnější monitoring této CS.

4.1.2 Zadlužení

Dluhové problematice se v ORP Šumperk věnuje Charita Šternberk, Společně-Jekhetane, o.p.s., PONTIS Šumperk o.p.s. A SOS Kompas, z.s.

Uvádíme zde některá data z mapy exekucí²², kterou vzhledem k proměnlivosti problematiky nelze považovat za aktuální, stále má však vypovídající hodnotu a náš monitoring data v ní uvedená zcela nevyvrátil. Studie uvádí, že v samotném městě Šumperku je 9,17 % obyvatel v exekuci (celkem 2 080 osob), průměrný počet exekucí na jednoho občana je 4,9 exekucí. Tento počet ovšem nezahrnuje osoby, které sice mají problémy s dluhy, ale ještě se nenachází ve fázi exekuce. Počet těchto osob není možné odhadovat.

V ORP se nachází obce, kde bylo zjištěno podstatně vyšší procento obyvatel s exekucí. Mezi nimi vyniká Staré Město, které bylo dle dat z mapy exekucí s 66,26 % obyvatel s exekucí vyhodnoceno jako „nejzadluženější“ město v celé České republice.

Dále se jedná o:

- Kopřivná 20,86 %
- Malá Morava 19,46 %
- Rejchartice 16,03 %
- Šléglov 15,79 %

²² <http://mapaexekuci.cz/>

- Sobotín 15,72 %
- Branná 14,94 %
- Jindřichov 12,59 %
- Vikantice 12,12 %

V šumperském komunitním plánu je uvedeno, že přibývá exekucí vedených proti seniorům. V roce 2017 byl ve ORP Šumperk podíl seniorů v exekuci 8 % a podíl dětí a mladistvých v exekuci byl 0,41 % z celkového počtu osob v exekuci. Obcí s nejvyšším podílem dětí a mladistvých na území ORP Šumperk je Oskava (7,69 % z celkového počtu osob v exekuci v dané obci).

Odborné dluhové poradenství v Šumperku poskytuje organizace Jekhetane o.p.s.. Na jejich poradnu se obrací i další poskytovatelé sociálních služeb a odkazují sem své klienty. Částečně se dluhovou problematikou v rámci svých služeb zabývá také organizace PONTIS, terénní formou dále SOS Kompas Zábřeh a Občanská poradna Charity Zábřeh.

Oslovení zástupci poskytovatelů sociálních služeb se při monitorovacích rozhovorech v souvislosti s dluhovou problematikou zabývali i tématem legálního zaměstnání. Zadlužené osoby zde podle jejich názoru naráží na limity české legislativy, především na nastavení nezabavitelného minima. Nejde tedy o jev spjatý s mapovaným ORP, ale o celorepublikový problém. V rozhovorech zaznívá, že v současné době se některým zadluženým jednotlivcům zaměstnanecký poměr finančně nevyplácí.

„Ti, co chodí do práce, by měli být více oceněni a to nemluvím o tom, když ten člověk chodí do práce a má exekuce, má minimální mzdu, má exekuce, které strhnou. Zaplatí si azylový dům, to, co mu zůstane, je rozhodně méně, než tomu, kdo má exekuce a platí mu hmotnou nouzi na azylový dům a chodí na veřejnou službu, má svoje životko, tak ten je na tom rozhodně líp.“

Na tuto situaci by mělo reagovat navýšení nezabavitelné částky (v letošním roce má vejít v platnost) a mělo by zadlužené motivovat k nástupu do legálního zaměstnání. Zástupci ÚP v Hanušovicích uvádí, že 20 % z celkového počtu nezaměstnaných se potýká s exekucemi. V rozhovoru vyjadřovali skepsi ohledně očekávání, že navýšení nezabavitelné částky přinese pozitivní změny. Jejich klienti jsou totiž zatíženi až desítkami exekucemi ve vysokých částkách, takže již ztratili motivaci své závazky řešit.

Návrhy opatření:

Zřízení odborného dluhového poradenství v Hanušovicích

Ve městě Šumperk je podle našeho monitoringu dostatečná nabídka dluhových služeb. Na Hanušoviciku s obtížnou dojezdností do centrálního města je situace odlišná. Momentálně je zde odborné dluhové poradenství poskytováno terénní formou

pracovníky společnosti Jekhetane, jejichž možnosti jsou vzhledem ke kapacitě značně omezené. Vzhledem ke stavu zadluženosti v této oblasti považujeme za vhodné posílit terénní, ale zřídit i ambulantní odborné dluhové poradenství.

4.1.3 Riziková mládež

Zástupci této CS se mohou obracet na NZDM v Hanušovicích, které provozuje společnost Podané ruce a v Šumperku NZDM Rachot, které provozuje organizace PONTIS Šumperk o.p.s.

Do rizikového chování mládeže zahrnujeme konzumaci drog a s tím spojené závislostní chování včetně užívání alkoholu, kriminality a vandalismu. Dále také virtuální drogy, gambling, politický extremismus, záškoláctví, šikanování a jiné násilí, rasismus, xenofobii, homofobii, agresivní chování v dopravě a sexuální rizikové chování.

Pro toto CS fungují v ORP Šumperk dvě Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež (dále jako NZDM).

NZDM v Hanušovicích realizuje svou činnost od ledna 2018 terénní formou a posléze i v „kamenné“ podobě. Aktuálně nabízí zástupcům CS ambulantní i terénní služby. Respondenti z řad dalších institucí si nově zavedenou službu velmi pochvalují. Při monitorovacích rozhovorech jak se zástupci samotného NZDM, tak s ostatními respondenty zaznělo, že by rádi do budoucnosti navýšili kapacity tohoto zařízení. Denně navštíví NZDM cca 30 dětí a zájem stále roste. Proto samotní pracovníci vnímají potřebnost navýšení kapacity. Dále je podle nich potřeba více posílit a rozšířit terénní formu služby i v okolních obcích Hanušovic.

V Šumperku NZDM zřizuje organizace PONTIS Šumperk a samotní zástupci této služby uvedli, že cítí potřebu rozšířit svou činnost o terénní formu. Podle respondentů nebylo v minulosti šumperské NZDM veřejností vnímáno pozitivně, bylo totiž vnímáno jako čistě romské. Dnes je podle jeho zaměstnanců skladba jejich klientů rozmanitější než v minulých letech.

„My jsme to dopracovali tak, že tady Romák hraje s bílým šachy.“

Během monitorovacích rozhovorů zástupci institucí na Šumpersku i Hanušovicu uvedli, že nejvíce se řeší vztahové problémy. Dále mladší děti potřebují doučování a přípravu do školy, se staršími dětmi pracují mimo jiné i na jejich vizi budoucnosti, kdy se je snaží motivovat k tomu, aby jejich vzdělání nekončilo (v lepším případě) devátou třídou.

V Hanušovicích se údajně ve větší míře objevuje téma šikany. Respondenti jej připisují mimo jiné i inkluzi ve školách, kde jsou podle nich děti s postižením terčem

šikany. Dále se na Hanušovicu u této CS objevuje i téma drog, především marihuany a konzumace alkoholu, který podle respondentů konzumují i sedmileté děti.

Návrhy opatření:

Navýšení kapacity služeb v NZDM

Z monitorovacích rozhovorů vyplynulo, že by bylo vhodné navýšit kapacitu služeb NZDM v Hanušovicích a v Šumperku. U obou NZDM by se mělo jednat především o navýšení kapacity pro terénní formu, která by se mohla realizovat i v okolních obcích.

4.1.4 Rizikovní uživatelé nelegálních návykových látek

Těto CS se věnují organizace Společnost Podané ruce o.p.s. a PONTIS Šumperk o.p.s.

Z dostupných informací nevyplývá, že by se situace v oblasti užívaných návykových látek nějak zásadně lišila od celorepublikových trendů. K nejčastěji užívaným drogám patří pervitin a marihuana a mezi mladšími uživateli se nově objevují i syntetické drogy. Drogová scéna v ORP Šumperk je podle respondentů velmi uzavřená. To zároveň znemožňuje získávání relevantních dat o této CS. Drogový terén se v ORP Šumperk dělí mezi dva hlavní poskytovatele. Společnost Podané ruce o.p.s. působí převážně v Hanušovicích a v okolních obcích na Hanušovicu, v Šumperku působí PONTIS Šumperk, který pokrývá samotné město. Při monitorovacích rozhovorech se zástupci obou organizací vyplynulo, že obě organizace by rády rozšířily svoje služby více do okolí. Podané ruce, které nabízí své služby na Hanušovicu, vnímají potřebu monitoringu na rizikových místech ve městě Šumperku (parkoviště u Kauflandu, sídliště Temenice) a okolních obcích, jako jsou Loučná, Losiny nebo Rapotín. Zástupci PONTISu při rozhovoru uvedli, že by uvítali republikový model, kdy služby kontaktního centra a terénních programů zajišťuje jeden poskytovatel.

Společnost Podané ruce poskytuje terénní programy v Hanušovicích a Libině jedenkrát týdně. To je v porovnání s posledním monitoringem Mobilního týmu častější frekvence.²³ Podané ruce mohly takto navýšit poskytování svých služeb také díky nové dodávce, kterou se podařilo zakoupit i díky finančním prostředkům získaným Místní akční skupinou Horní Pomoraví. V samotných Hanušovicích pracují s cca 30 klienty, přes které probíhají i sekundární výměny²⁴, a v Libině s cca 20 uživateli, přes které

²³ Při minulém monitoringu jezdily Podané ruce do Hanušovic a Libiny jednou za 14 dní.

²⁴ Při sekundární výměně klient zajišťuje výměnu injekčního materiálu pro více uživatelů návykových látek. Většinou se jedná o osoby, které nejsou v kontaktu s žádnou službou zajišťující distribuci harm reduction materiálu. Důvodem pro využívání sekundární výměny mohou být například obavy o anonymitu či nevyhovující dostupnost služeb.

sekundární výměny probíhají také. Kromě distribuce harm reduction materiálu²⁵ (která probíhá i anonymně ve vybraných lékárnách) nabízí klientům i testování na infekční choroby (což podle pracovníků klienti hodně využívají), dále informační servis a poradenství, popř. i asistence na úřadech apod. Místní respondenti také uváděli, že v Hanušovicích i okolních obcích je absolutně nedostatečná kapacita psychologických a psychiatrických služeb pro tuto CS a jejich rodiny.

V Šumperku služby pro rizikové uživatele návykových látek poskytuje společnost PONTIS Šumperk. Její pracovníci uvádějí, že v minulém roce měli cca 200 klientů a prostřednictvím sekundární výměny bylo na jejich služby napojeno dalších cca 40 uživatelů.

V roce 2018 kontaktní centrum Krédo, které zřizuje PONTIS, rozšířilo cílovou skupinu jako jediné centrum v Olomouckém kraji i na klienty závislé na alkoholu. Skrz skupinu alkoholiků denní centrum úzce spolupracuje i s místní pobočkou Armády spásy (dále jako AS), která této CS může zajistit potravinový a hygienický servis. Samotní pracovníci AS nově nabízenou službu od K-Centra vnímají velmi kladně. Podle jejich slov toto rozšíření služeb může znamenat pro tuto CS urychlení v procesu v návratu do běžné společnosti.

„Ono to vyvstalo z té potřeby, že káčko na malém městě by mělo být multifunkční.“

Návrhy opatření:

K této cílové skupině nemá Mobilní tým žádné návrhy opatření. Ty by mohl popřípadě navrhnout podrobnější monitoring této CS.

4.2 Osoby se zdravotním postižením

Celé této skupině se podle katalogu sociálních služeb Olomouckého kraje²⁶ věnují tyto instituce a organizace:

Charita Šumperk, Charita Zábřeh, Centrum sociálních služeb Pomněnka, z.ú., Charita Zábřeh, Středisko rané péče SPRP Olomouc, DĚTSKÝ KLÍČ Šumperk, o.p.s., PONTIS Šumperk o.p.s., SPOLEČNĚ-JEKHETANE, o.p.s., Svaz neslyšících a nedoslýchavých osob v České republice, z.s. Krajská organizace Olomouckého kraje, p.s., Sociální služby pro seniory Šumperk, příspěvková organizace, Středisko rané péče SPRP Olomouc, Vincentinum - poskytovatel sociálních služeb Šternberk, příspěvková organizace, Centrum pro dětský sluch Tamtam, o.p.s., Diakonie ČCE

²⁵ Harm reduction je termín označující veškeré aktivity a prostředky směřující k co největšímu možnému omezení zdravotních a sociálních rizik spojených s užíváním návykových látek.

²⁶ Dostupný na <https://kissos.kr-olomoucky.cz/katalog/vyhledavani.aspx> k 23. 4. 2019

- středisko v Sobotíně, Jdeme Autistům Naproti z.s., Sjednocená organizace nevidomých a slabozrakých ČR, TyfloCentrum Olomouc, obecně prospěšná společnost. Středisko sociální prevence Olomouc, příspěvková organizace.

Do této cílové skupiny řadíme osoby s fyzickým, mentálním, smyslovým či kombinovaným postižením. Dále také seniory, kteří kvůli věku a zdravotnímu stavu již částečně nebo úplně nezvládají sebeobsluhu a naplňování dalších základních životních potřeb. V neposlední řadě jde i o jednotlivce po úrazech nebo nemocech a osoby mající problémy se zvládnutím péče o vlastní osobu. Počty lidí v této skupině se i kvůli demografické křivce neustále zvyšují.

4.2.1 Osoby se smyslovým nebo pohybovým postižením

Této cílové podskupině se věnuje Charita Šumperk a PONTIS Šumperk.

Vzhledem k velké šíři této monitorované skupiny je potřeba ji více rozdělit a popsat.

Nejprve se zaměříme na osoby „pouze“ se zdravotním postižením, které MT chápe jako osoby s tělesným postižením, které má přímou souvislost s pohybovým postižením, a osoby se sluchovým, zrakovým nebo jiným smyslovým postižením.

Z monitoringu vyplynulo, že v dané lokalitě do této podskupiny jak na Hanušovicku, tak Šumpersku patří převážně senioři se zdravotními problémy. Pracovníci Charity Šumperk v poslední době pozorují vyšší nárůst žádostí o poskytování pečovatelské služby. Možnou příčinu vidí v souvislosti se stěhováním mladých rodin do měst a následnou koncentrací starších osob (o které se nemá kdo postarat) v obcích. Přesto, že pracovníci šumperské charity uvedli, že za poslední dva roky rozšířili pečovatelskou službu o 1,5 úvazku, tak mají plnou kapacitu, a z tohoto důvodu odmítají zájemce o službu. V období leden až březen 2019 museli odmítnout 11 zájemců o pečovatelskou službu.

Respondenti při monitoringu mluvili o tom, že služby pro tuto CS jsou dostupné ve městě Šumperk a v okruhu cca 10 km, dále ale již dostupnost např. pečovatelské služby klesá.

Návrhy opatření:

Rozšíření kapacity pečovatelské služby do okrajových částí ORP

Mobilní tým se na základě informací od oslovených respondentů domnívá, že by bylo vhodné rozšířit a navýšit kapacitu pečovatelské služby v ORP Šumperk, aby byla schopna zajistit zájemce o tuto službu i v odlehlých obcích, jako je např. Staré Město, Jindřichov, Vikantice apod. Tato potřeba se podle pohledu MT zakládá na již teď plně

kapacitě služby a v budoucnosti bude navíc také pravděpodobně vyšší poptávka po pečovatelské službě (vzhledem k demografické křivce populace).

4.2.2 Osoby s mentálním postižením

Cílové skupině se dle katalogu sociálních služeb Olomouckého kraje²⁷ věnují tyto instituce a organizace:

Vincentinum - poskytovatel sociálních služeb Šternberk, příspěvková organizace, Centrum sociálních služeb Pomněnka, z.ú., Charita Zábřeh, Středisko rané péče SPRP Olomouc, DĚTSKÝ KLÍČ Šumperk, o.p.s.

Další podskupinou jsou osoby s mentálním onemocněním. Zahrnujeme do ní jak osoby s mentálním postižením, tak osoby s poruchou autistického spektra (dále PAS).

Mobilní tým na základě provedeného monitoringu usuzuje, že v porovnání se všemi dosud monitorovanými ORP v Olomouckém kraji jsou v tomto ORP služby pro tuto CS velmi dobře dostupné. Služby v této lokalitě jsou však soustředěné zejména do samotného Šumperku. To ale zájemcům o službu a klientům z této lokality nevádí, protože většina z nich žije přímo ve městě nebo blízkém okolí. Pokud již někdo z cílové skupiny osob s mentálním postižením žije v odlehlejší části ORP, místní organizace realizují svozy klientů. Služby působící v Šumperku poskytují denní, týdenní i celoroční služby pro osoby s mentálním postižením.

Centrum sociálních služeb Pomněnka, z.ú. také zřizuje školní zařízení pro děti z této CS a nově otevřelo třídu speciálně pro osoby s PAS.

Pomněnka dále sleduje současné trendy v péči o mentálně postižené a školí své zaměstnance v péči o klienty, v podpoře u podávání stravy, polohování, práci se svalovými spazmy a dalšími zdravotními problémy související s jejich postižením. Dále posílá své zaměstnance na kurzy bazální stimulace²⁸, míčkování²⁹ či sexuality lidí s mentálním postižením. V budově s odlehčovací službou pracovníci využívají tzv. závěsného systému pro snadnější a bezpečnější manipulaci s klienty.

Přesto Pomněnka vnímá i limity svých služeb a snaží se poskytovat služby nové. Momentálně vnímají potřebu sociálně-terapeutické dílny pro lidi s lehčí formou mentálního postižení. Otevřením takovéto dílny by jednak pomohli integraci lidí s postižením do majority a také návaznosti po ukončení speciální školy. Tento názor zazníval ve více rozhovorech.

²⁷ Dostupný na <https://kissos.kr-olomoucky.cz/katalog/vyhledavani.aspx> k 10. 4. 2019.

²⁸ Více o bazální stimulaci zde: <https://www.bazalni-stimulace.cz/o-bazalni-stimulaci/>

²⁹ Více o míčkování zde: <http://www.mickovani.wz.cz/>

„Návaznost na školy tady potom není, musí si ti rodiče buď nechat dítě doma, nebo čekat, až pokud ho nezaměstnají, nebo jsou pak doma. Jsme jediný denní centrum, co potom můžou vlastně pokračovat.“

Službu osobní asistence momentálně poskytuje organizace Dětský Klíč, a to pouze klientům s PAS. Pro klienty s mentálním postižením, kteří nemají PAS, osobní asistenci neposkytuje žádná organizace.

Poruchy autistického spektra

Mezi osoby s mentálním postižením se řadí i lidé s poruchami autistického spektra, které se celorepublikově stávají velkým tématem. V této části textu se jim tedy budeme samostatně věnovat.

Osobám s PAS se věnuje organizace Dětský klíč Šumperk o.p.s., která poskytuje služby osobní asistence, odlehčovací služby a sociální rehabilitaci.

Dětský Klíč sleduje současné trendy v poskytování služeb pro lidi s PAS. Své zaměstnance proškoluje v kurzech šetrné sebeobrany pro krizové situace a provozuje snoezelen.

V monitorovacích rozhovorech zaznívalo, že pro rodiče nebo osoby pečující o PAS je často stresující, že „jejich autista“ je hlučný, a domnívají se, že ruší sousedy apod. Přesto ale jak organizace, tak osoby pečující vnímají, že veřejnost se stále více dozvídá o tom, jak obtížná péče o osobu s PAS může být, a je k této problematice stále více chápavá a ohleduplná.

V rozhovorech zaznívalo, že i díky větší medializaci tohoto tématu se stává práce s lidmi s PAS očima veřejnosti více hodnocenou.

„Lidé ví více teď už obecně, probíhá pozvolná osvěta. A okolí to i oceňuje, že si na to někteří lidé troufnou.“

I u služeb pro tuto specifickou cílovou skupinu platí, že jsou na Šumpersku (v porovnání s jinými ORP v Olomouckém kraji) vcelku dostupné. V lokalitě jsou služby terénní, ambulantní i pobytové³⁰.

V Šumperku jsou jako jediné v Olomouckém kraji dostupné odlehčovací služby pro mentálně postižené i pro PAS. I přesto, že jsou zde celkem čtyři odlehčovací lůžka, respondenti uváděli, že jejich kapacita je nedostatečná, a to zejména v období letních prázdnin. V rozhovorech zaznívala potřeba rozšíření odlehčovací služby pro tuto CS.

³⁰ Chráněné bydlení i pro tuto CS nabízí Pomněnka, ale v rozhovoru sdělila, že chráněné bydlení je na několik let dopředu obsazené, a tak prakticky nedostupné.

Stejně tak jsme v rozhovorech zaznamenali potřebu chráněného bydlení. To v lokalitě sice teoreticky dostupné je, ale reálně má plnou kapacitu na několik let dopředu. Nejbližší možnost celoročního pobytového zařízení pak nabízí ještě Vincentinum ve Šternberku, to se ale také potýká s omezenou kapacitou.

„Rodinám velmi pomáhají ty odlehčovací byty. My jsme reagovali na ty jejich potřeby. A také máme ty volnočasové aktivity pro ně, co děláme. Ale chráněné bydlení jako takové nemáme. To zde něco takového provozuje to Vincentinum... Ale ta kapacita je velmi omezená. My máme třeba klientku, která by spíš potřebovala domov se zvláštním režimem.“

Respondenti také uváděli, že jako výzvu pro sociální práci vidí zřízení služeb (mimo jiného odborného poradenství) pro osoby s Aspergerovým syndromem a jejich blízké. Tyto služby totiž (nejen) na Šumpersku chybí, stejně jako odborná psychologická péče.

Návrhy opatření:

Aktivizace osob s mentálním postižením po ukončení vzdělání ve speciální škole

Z monitorovacích rozhovorů vyplynulo, že ve chvíli, kdy člověk s mentálním postižením dokončí základní nebo střední speciální školu, často pro něj poté chybí možnost navštěvovat denní stacionář nebo nějak jinak využívat volný čas. Mobilnímu týmu se zdá jako vhodné zkusit vytvořit chráněná pracovní místa, kde by mohly osoby z této CS využít svůj volný čas a zároveň být i částečně ekonomicky aktivní.

Rozšíření odlehčovacích služeb a chráněného bydlení

V Šumperku jsou celkem čtyři odlehčovací lůžka pro tuto CS, jedná se ale o jediná lůžka tohoto typu pro osoby s mentálním postižením v Olomouckém kraji. V rozhovorech zaznívalo (a Mobilní tým je toho stejného názoru), že je potřeba tuto kapacitu navýšit.

Vzhledem ke komplexnosti této problematiky si netroufáme odhadnout, kolik nových odlehčovacích služeb je v celém kraji potřeba zřídit. K přesnějšímu odhadu by byl potřeba podrobnější monitoring.

V Šumperku je i chráněné bydlení pro osoby s mentálním postižením, kapacitně je ale zcela naplněné i na několik let do budoucna a v rozhovorech s respondenty zaznívalo, že rodiny mají zájem o chráněné či podporované bydlení. Navrhujeme proto zaměřit se i na zřízení nových kapacit vhodného bydlení pro tuto CS.

4.3 Osoby s chronickým duševním onemocněním a osoby v krizi

Této cílové skupině se podle Katalogu sociálních služeb Olomouckého kraje³¹ věnují tyto organizace:

Středisko sociální prevence Olomouc, příspěvková organizace, PONTIS Šumperk o.p.s. A Charita Zábřeh.

Situace osob s chronickým duševním onemocněním se v posledních letech v celé České republice mění. Vliv na tyto změny mají jak nové postupy, tak i reforma psychiatrické péče, která aktuálně v ČR probíhá. Cílová skupina osob s duševním onemocněním se nejčastěji potýká se stigmatizací, nedostatkem adekvátního bydlení či s těžkostmi při navazování kontaktů.

Podobně jako v ostatních ORP Olomouckého kraje, tak i na Šumpersku a Hanušovicku většina respondentů uváděla, že kapacita psychologů a psychiatrů není dostatečná. Vzhledem k tomu, že situace na Hanušovicku je podle respondentů absolutně neuspokojivá, budeme se dále v této podkapitole věnovat již pouze Šumpersku.

Přímo v Šumperku je sice několik psychiatrů i psychologů, ale respondenti napříč většinou rozhovorů se shodli na tom, že jejich kapacita je absolutně nedostatečná a čekací doby jsou dlouhé. Zaznívalo také, že pokud už lidé chodí k psychiatrovi, tak jsou často nespokojení s jejich přístupem.

„Klienti by si potřebovali s psychiatrem popovídat, ale on jim jen předepíše léky. Nebo třeba klienti mají pocit, že jim nesedí léčba, a psychiatr se s nimi ani nebaví. Klienti pak trpí různými zažívacími problémy z těch léků, mají výrazné vedlejší účinky a nemají možnost psychiatra přesvědčit, že potřebují jinou léčbu.“

Podle pohledu Mobilního týmu respondenti zmiňovali téma, které souvisí s novými trendy a postupy v psychiatrii. Jedná se o přístup, kdy psychiatr spojuje jak roli lékaře, tak terapeuta. Lékař by měl vědět, jak pacientovi nastavit medikaci, ale zároveň by měl být schopný poskytnout člověku i „lidskou“ podporu a umět s ním vést rozhovor, který osobu z této CS podpoří.

Respondenti na Šumpersku, včetně Policie ČR, poukazovali na nárůst případů páchání domácího násilí na seniorech a ženách, převážně se jedná o matky

³¹ Dostupný na <https://kissos.kr-olomoucky.cz/katalog/vyhledavani.aspx> k 15. 5. 2019.

v domácnosti. Dle jejich názoru je velmi často jedním z aspektů tohoto násilí alkohol a další návykové látky.

„Jsou matky a babičky fakt jako fyzicky napadány svými syny, svými vnuky. To je zase nějaká šílená patologie, ale opravdu to má vzrůstající tendenci.“

Od roku 2014 sice přímo v Šumperku působí Intervenční centrum, ale podle informací zaměstnanců mají tolik případů, že jen těžko stíhají obstarat všechny potřebné, kteří se na ně buď obrátí, nebo na ně dostanou tip.

Návrhy opatření:

Posílit dostupnost psychiatrické a psychologické péče pro cílovou skupinu osob s chronickým duševním onemocněním v ORP Šumperk

Z monitoringu jednoznačně vyznívá, že v celém ORP Šumperk jsou velmi podhodnocené služby pro tuto CS. Dlouhodobě zde chybí kapacity psychologů i psychiatrů, a to jak pro dospělé, tak pro děti a mládež. Mobilní tým tedy jednoznačně doporučuje, aby města Šumperk i Hanušovice připravila nabídky a podmínky pro psychology či psychiatry, kteří by díky nim mohli ve městech začít působit.

Navýšit kapacity služeb Intervenčního centra

V lokalitě již sice působí sociální pracovníci, kteří se na práci s osobami v krizi zaměřují, ale kapacitně tato služba přestává být dostupná pro všechny osoby v krizi. Vzhledem k vyššímu výskytu případů domácího násilí vnímáme potřebu zřídit krizové centrum přímo v Šumperku, které by tam mohlo pokrýt potřeby klientů po celém území ORP.

Navrhujeme rozšířit kapacitu Intervenčního centra minimálně o jeden celý úvazek.

4.4 Cizinci

Této cílové skupině se dle katalogu sociálních služeb Olomouckého kraje³² věnuje Charita Zábřeh.

Dále se cizinci mohou obracet na pracovníky „celokrajské“ organizace Centrum pro integraci cizinců Olomouc.³³

³² Dostupný na <https://kissos.kr-olomoucky.cz/katalog/vyhledavani.aspx> k 10. 4. 2019.

³³ V Krajském katalogu sociálních služeb jsme našli i organizaci SOZE z. s., která ale již v Olomouckém kraji nepůsobí. Organizace ale zatím své kontakty z Krajského registru služeb nesmazala.

V celém Olomouckém kraji je podle dat ke konci roku 2018 z Českého statistického úřadu 12 341 cizinců, z toho je zaokrouhleno 5 600 cizinců ze zemí mimo EU. Přesná čísla za dané ORP se nám nepodařilo zjistit.

Podle respondentů jsou mezi cizinci nejhojněji zastoupeni Ukrajinci, Slováci a Poláci. Často se jedná se o lidi, kteří pracují v místních firmách, které jejich zaměstnáváním řeší nedostatek pracovních sil v regionu. Cizinci v současné době více obývají ubytovny, které se na tuto klientelu pomalu přeorientovávají a o to méně ubytovávají osoby v obtížné životní (sociální) situaci.

Na tuto CS jsme se průběžně dotazovali, neidentifikovali jsme ale žádné závažné problémy či specifické potřeby. Podle názorů respondentů cizineckou problematiku reprezentují bezproblémoví, firmami cenění zaměstnanci, se kterými nejsou žádné závažné problémy.

Návrhy opatření:

K této cílové skupině nemá Mobilní tým žádné návrhy opatření. Ty by mohl popřípadě navrhnout podrobnější monitoring této CS.

Shrnutí

Zpráva z monitoringu města a ORP Šumperk se věnuje převážně dvou místním částem a to jsou Šumpersko (POÚ Šumperk) a Hanušovicko (POÚ Hanušovice). Tyto dvě lokality se pro náš monitoring vcelku výrazně lišily, proto jsme ve zprávě u většiny kapitol oddělovali data získaná k těmto dvěma lokalitám. V průběhu monitoringu jsme oslovili celkem 28 institucí a 126 respondentů z řad veřejnosti. Sběr dat byl zaměřen na čtyři cílové skupiny – Osoby v obtížné životní (sociální) situaci³⁴, Osoby se zdravotním postižením³⁵, Osoby s chronickým duševním onemocněním a osoby v krizi a Cizinci.

Kapitola Bydlení nejprve popisuje městský bytový fond v Šumperku a Hanušovicích.

V Šumperku jsme zaznamenali nedostupný městský bytový fond pro osoby, které jsou znevýhodněné na trhu s bydlením. To dokládá mimo jiné i to, že městský bytový fond nedisponuje kategorií sociálních nebo dostupných bytů. Ve městě i okolí Mobilní tým identifikoval několik sociálně vyloučených lokalit (dále jako SVL). Jedná se jak o některé místní ubytovny, tak o „běžné“ domy či byty k pronájmu. Jako změnu k lepšímu hodnotíme to, že byl ukončen provoz ubytovny na Třemešku, která v minulosti koncentrovala mnoho problematických jevů.

V Hanušovicích jsou byty vyčleněné pro tzv. nízkopříjmové občany. Jako problematickou ale hodnotíme podmínku, že žadatel o obecní byt nesmí být v exekuci nebo v insolventi. Také jsme přímo v Hanušovicích i okolních obcích identifikovali několik SVL. Na některé z nich byly vyhlášené tzv. opatření obecní povahy, a proto noví ubytovaní na tyto adresy nemohou čerpat sociální dávky na bydlení – více se tímto fenoménem zabýváme přímo v samotné kapitole.

Pro Šumpersko i Hanušovicko platí, že komerční bydlení chybí nebo se vyskytuje jen několik málo nabídek, které ale nejsou vhodné pro osoby ohrožené na trhu s bydlením.

V kapitole Zaměstnanost konstatujeme, že na Šumpersku je situace shodná se zbytkem Olomouckého kraje, tedy že počty nezaměstnaných jsou nízké. To ale neplatí pro Hanušovicko. Zde jsou naopak jedny z nejvyšších čísel v kraji. V samotných Hanušovicích je nezaměstnanost 7,4 %, ale v okolních obcích je ještě vyšší – Vikantice 10,4 %, Kopřivná 10,2 %, Malá Morava 9,4 % a Jindřichov 7,8%. Jeden z faktorů, který tato vysoká čísla ovlivňuje, je i špatná dopravní dostupnost v okolních obcích Hanušovic. Z některých obcí je veřejnou dopravou takřka nemožné se dostat do Šumperku před osmou hodinou ránní.

³⁴ Dříve název pro Osoby sociálně vyloučené.

³⁵ Do této CS zahrnujeme i osoby s mentálním postižením a poruchou autistického spektra.

V další kapitole se věnujeme popisu námi monitorovaných cílových skupin. Popisujeme jak dostupnost sociálních služeb, tak problémy, na které osoby z těchto CS naráží. U některých cílových skupin se snažíme o širší přiblížení jejich života a důvodů, které vedly ke vzniku jejich nepříznivé životní situace.

Za pozornost stojí např. Domov se zvláštním režimem Přístav, který má za cílovou skupinu osoby bez přístřeší, které potřebují nepřetržitou zdravotní a sociální pomoc. Jedná se o jediné zařízení tohoto typu v Olomouckém kraji. Díky zřízení této služby se alespoň částečně sanovalo nedostatečné pokrytí této specifické skupiny osob (osob bez domova se zdravotním nebo jiným postižením).

Při monitoringu CS zadlužených jsme zjistili, že se v ORP Šumperk nachází nejzadluženější obec v Olomouckém kraji. Jedná se o Staré Město, ve kterém má 66,26 % obyvatel minimálně jednu exekuci. V ORP Šumperk je pak ještě osm obcí, kde je víc než 10 % obyvatel v exekuci. Paradoxní je, že i přes tato vysoká čísla je dluhové poradenství dostupné pouze v Šumperku a ve velmi malé míře v Hanušovicích.

V porovnání s ostatními ORP v Olomouckém kraji jsou v ORP Šumperk poměrně dostupné služby pro cílovou skupinu osob s mentálním postižením a poruchou autistického spektra. Místní organizace se snaží do své práce začleňovat i trendy jako je bazální stimulace, snoezelen, kurzy šetrné sebeobrany nebo sexuální osvětu osob s mentálním postižením. Také přímo v Šumperku jsou jediné pobytové odlehčovací služby pro tuto CS v Olomouckém kraji. Přesto jejich poskytovatelé tematizují, že jejich kapacita je stále naplněná.

Z monitoringu vyplynulo několik významných témat k řešení. Návrhy opatření jsou popsány ve všech kapitolách ve zprávě. Jako zásadní návrhy opatření vnímáme:

- zpřístupnit městské byty mapovaným CS
- posílení veřejné dopravy na Hanušovicku
- zřízení odborného dluhového poradenství v Hanušovicích
- rozšíření pečovatelské služby do okrajových částí ORP Šumperk
- rozšíření odlehčovacích služeb a chráněného bydlení
- posílit dostupnost psychiatrické a psychologické péče pro CS osob s chronickým duševním onemocněním v ORP Šumperk

Literatura

GAC, spol. s. r. o. *Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR*. Praha, 2015.
https://www.vlada.cz/assets/ppov/zalezitosti-romske.../VI_zprava_kraje_1.doc

Komunitní plánování města Šumperk (2019–2021).

Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v České republice do roku 2020*. (2013). Získáno z:
<https://www.mpsv.cz/files/clanky/16893/bezdomovectvi.pdf>

Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v České republice do roku 2020*. (2013). Získáno z:
<https://www.mpsv.cz/files/clanky/16893/bezdomovectvi.pdf>

Mapa exekucí. Dostupná z: <http://.mapaexekuci.cz/>

Miovský, M., Skácelová, L., Zapletalová, J., & Novák, P. (Eds.). (2010). *Primární prevence rizikového chování ve školství*. Tišnov: Sdružení SCAN.

Mobilní tým. *Zpráva z monitoringu města a POÚ Šumperk*. Olomouc, 2017.

Mobilní tým. *Zpráva z monitoringu města a POÚ Hanušovice*. Olomouc, 2018.

Moravčík, V. (Ed.). (2016). *Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách*, 2015.

POSPÍCHALOVÁ, Eva. *Plán prevence kriminality ve městě Hanušovice na léta 2016–2021*. Dostupné také z:
http://www.hanusovice.info/e_download.php?file=data/editor/275cs_1.pdf&original=pl%C3%A1n+prevence+krim++16-21+-HOTOVO.pdf

Rozbor udržitelného rozvoje území pro správní obvod obce s rozšířenou působností Šumperk – AKTUALIZACE 2010.

Platforma pro sociální bydlení. *Zpráva o vyloučení z bydlení za rok 2018*.

Příloha č. 1 – Deetnizace sociálního vyloučení

Dalším velmi důležitým faktorem je spojování problematiky SVL s romskou etnicitou, popř. kulturou. Ve zprávě o stavu romské menšiny se píše, že až 70 % obyvatel SVL jsou Romové. Pohled běžného člověka proto může vést k zjednodušení, že všichni Romové žijí v sociálně vyloučených lokalitách. Není však dostatečně tematizováno, kolik Romů žije mimo tyto lokality a jaký je jejich styl života.

Podle názoru Mobilního týmu situace v SVL není výsledkem romské kultury nebo životního stylu (pokud tento pojem v minulosti měl nějaké oprávnění, pak ve vztahu k dnešní mladé generaci Romů adekvátní rozhodně není). Životní strategie obyvatel SVL jsou jednoznačně spojeny se sociálním vyloučením, popř. extrémní chudobou.

Vytlačování Romů do vyloučených lokalit mělo základy v tom, že Romové byli jedna z prvních skupin, která po revoluci přišla o zaměstnání, a tím přišla o finanční stabilitu. Dodnes také zaznívají argumenty: „Romové jsou problematičtí sousedé.“ Nebo: „Oni chtějí být spolu.“

Bohužel se segregace osob v obtížné životní situaci (mezi nimi také Romů) rozšířila i do dalších oblastí jako např. vzdělávání a zaměstnanost.

Pokud vznik a prohlubování krize v sociálně vyloučených lokalitách trvaly desetiletí, je jasné, že zlepšení situace je náročný a komplexní úkol, který nemá jednoduché a rychlé řešení.